

Barns skriftspråkande – utformning och mål i framtidens förskola

10 04 21

Karin Gustafsson

Rektor i förskolan – förskolechef

- Ny **skolform**.
- **Pedagogiskt ansvarig** för förskolans verksamhet.
- utbildningens **värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer** för utbildningen (rev läroplan).
- **Systematiskt kvalitetsarbete** (inriktningen ska vara att målen i läroplanen uppfylls s. 799) som ska dokumenteras för att i efterhand kunna följas upp
- **Inflytande och samråd** med barnen (barn i förskolan och deras föräldrar ska ges möjlighet att delta i arbetet s. 799) med barnkonventionen som grund
- ”Skyldig att för **undervisningen** använda förskollärare som har en utbildning avsedd för den **undervisning** de i huvudsak ska bedriva” (s. 773)

”Det är väl inte så att barnskötaren ska stå tillbaka? Det är väl förskolläraren som ska ta ett steg framåt!”

(citat från en barnskötare inom Förskolelyftet 2009 12 01)

(Yrkesroller i förskolan/länk)

http://www.ipd.gu.se/digitalAssets/1069/1069529_Yrkesroller_i_forskolan2.pdf

Vilken potential har förskolans verksamhet (förskolepedagogik) och vad är det som behöver utvecklas?

- Hur ser den talspråkliga miljön ut?
- Hur ser textmiljön ut?
- Hur går bokläsning till?
- Hur "bedöms" barns tal – och skriftspråkliga lärande?

Historik - förskolans uppdrag

- **Barnstugeutredningen/arbetsplaner:**
samtal och litteratur
(kommunikationsförmåga)
- **Pedagogiskt program:**
bekanta sig med det skrivna ordet i naturliga sammanhang för att göra barn medvetna om hur språket är uppbyggt av bokstäver, ord och meningar
- **Lära i förskolan**
undanröja emotionella hinder inför skolstarten genom stimulering av barns skriftspråksutveckling och väcka intresse för skriftspråket
- **Lämna skolan med rak rygg** (SOU1997:108).

Förskolans uppdrag

- Hur uppfattas förskolans uppdrag inom området *språk och kommunikation* och hur genomförs det? Hur ser relationen ut mellan strävansmål och hur barns faktiska lärande sker i förskolan?

Utvärderingar av förskolans verksamhet

- Skolverket har i två nationella utvärderingar 2004 och 2008 visat hur läroplanen tagits emot och vilka avtryck den har gjort i verksamheterna.

Förskolan ska främja barns utveckling och lärande genom att ge varje barn rika tillfällen att:

- samtala och berätta i samspel med andra barn och vuxna,
- bearbeta sitt språk och sin kommunikativa förmåga i samspel med andra barn och vuxna och med hjälp av olika uttrycksformer,
- enskilt och i grupp delta i utvidgade och fördjupade bok- och bildsamtal i samband med högläsning,
- använda ett rikt och varierat utbud av material och metoder med anknytning till språk och kommunikation och få utforska detta på sitt eget sätt.

(Ur förslag till förtydligande i läroplanen, 2009)

Vad förväntas av förskolan med tanke på kommande förändringar?

- I förslaget ”förtydligande av förskolans läroplan” betonas språk och lärande samt språkets betydelse för barns identitetsutveckling.
- Betydelsen av barns olika språkliga och kommunikativa uttrycksformer understryks, samt vikten av att det är i samspelet mellan barn och vuxna som barnets tal- och skriftspråkliga förmåga växer fram
- Språk och kommunikation betraktas som ett angeläget område i förskolans verksamhet.

Vad förväntas av förskolan med tanke på de kommande förändringarna?

- Skapa en språkstimulerande miljö
- Inspirerande material
- Multimodala uttryckssätt
- Involveras i samtal
- Språkliga utmaningar
- Röra sig i olika textvärldar
- Metaspråkliga samtal
- Utveckla begrepp och ordförråd
- Stöd för att utveckla sitt modersmål

Ett utvidgat textbegrepp - multimodalitet

Visuell kommunikation - flera olika uttryckssätt för att kommunicera ett budskap förekommer ofta i förskolans verksamhet, men utan att kallas skriftspråklig kommunikation:

- färg
- form
- bild
- foto
- text m.m.

Vad förväntas av förskolan med tanke på kommande förändringar?

- Barns skriftspråklärande är en del av språkutvecklingen och ska behandlas med samma respekt som när barn lär sig prata
- Rika möjligheter
- Positiv bekräftelse
- Utvecklande utmaningar

Observation av den talspråkliga miljön i förskolan

Vilka kommunikativa mönster framträder i vår barngrupp?

Hur kommunicerar vi vuxna sinsemellan och med barnen?

Hur kommunicerar barnen med oss vuxna och varandra?

Hur används vardagliga sammanhang till pedagogisk dialog?

På vad sätt kan omsorgssituationer, måltider och påklädning organiseras så att emotionella, meningsskapande och utvidgande dialoger kan komma till uttryck?

Vilka initiativ till samtal tas av vuxna och på vad sätt svarar vuxna på barnens försök till samspel?

Finns det barn som inte involveras i samspel? I vilken utsträckning används instruktioner och förmaningar som kommunikationsform?

Hur definieras, tolkas och omskrivs det som barnen uttrycker verbalt och med sitt sätt att vara?

På vad sätt görs språk till ett redskap för inflytande för barnen?

I vilken utsträckning bidrar verksamheten till att barnen uttrycker och möter varandras tankar och åsikter? I vilken utsträckning sker kommunikationen så att den stödjer barnens respekt för sig själv och andra?

<http://www.skolverket.se/sb/d/193/>

Pedagogernas strategier för att stödja språkliga samspel framträder i följande teman:

SAMTAL I VARDAGEN	ÖVA SPRÅKET	BEGRÄNSANDE ENVÄGSKOMMUNIKATION
<ul style="list-style-type: none">• Dialogen som utvidgar• Bortom här och nu	<ul style="list-style-type: none">• Samlingen - kommunikation och språkövning• Uppmärksamma skriftspråket	<ul style="list-style-type: none">• Vuxnas kommunikation har prioritet• Tillsägelser

I de fyra studier som ingår i vår avhandling har vi funnit följande resultat:

- barns förhållningssätt till skrivlärandet etableras tidigt
- det finns outtalade förgivettaganden och traditioner
- brister i samverkan mellan förskola och skola det får konsekvenser för det enskilda barnet om man inte tar den lärandes/barnets perspektiv
- utmaning för lärare i förskolan att skapa en skriftspråksstimulerande miljö
- det finns multimodala möjligheter för skriftspråkande i förskolans tradition

Textmiljön i förskolan

- bokstäver
- namn
- porträtt/bilder
- skyltar
- temaarbete
- meddelanden och kort
- fotografier, collage/album etc.
- födelsedagsarrangemang
- teckningar/målningar
- litteratur och litterära bilder
- skrivhörnor
- siffror
- symboler av olika slag: bild, ord, färg, logotyper

En berättande textmiljö

Har ett kommunikativt perspektiv som involverar barnen och samspelar med dem i ett skriftspråkligt sammanhang. Texter i förskolemiljön som:

- » kommunicerar ett meddelande
- » relaterar på ett tydligt sätt till barnens erfarenheter och sammanhang de är involverade i
- » används på ett naturligt sätt i det dagliga samspelet

Resa i språkmiljöer

- <http://www.multimedia.skolverket.se/Tema/sprakmiljoer/>

Att bli aktör i ett skriftspråksberoende och mediebaserat samhälle

- I ett skriftspråksberoende och mediebaserat samhälle sker detta mycket tidigt
- Barn som omges av vuxna som läser tillsammans med dem i pekböcker, på skyltar och etiketter och samtalar med dem om vad det handlar om.
- Tillsammans skriver de meddelande av en mängd olika slag till nära och kära.
- Barnet stiftar då bekantskap med vad det innebär att skapa mening och uttrycka sig inom ramen för några enkla och mer vardagliga läs- och skrivpraktiker.
- Grunden läggs för deras förståelse av den här typen av praktiker och syftet med dem.
- Centrala frågor barnet görs medveten om är varför man egentligen kan ha behov av att läsa och skriva och vilka funktioner det fyller.
- Det som är meningsfullt lägger också grunden för intresse och engagemang.
- (Liberg, 2010)

Teoretisk bakgrund

Elevers läs- och skrivutveckling

Caroline Liberg

- <http://www.skolverket.se/sb/d/3275/a/18341>

Hur kan barns förståelse och agerande i en bokläsningssituation se ut?

- Uppmärksamhet
- Agerande (peka, bläddra, fråga ...)
- Utvidgning/rörlighet i text
- Återberättande i samtal och /eller lek
- Läsande
- Språklig uppmärksamhet

Vilken betydelse har vuxnas agerande?

- Lyhördhet
- Följsamhet – till barns intressen och barns språk
- Uthållighet
- Inbjudan till barnet för delaktighet
- Ge barnet talutrymme
- Intresserad/tolkande/ ställa stödjande frågor

Lärarens agerande:

- Läser texten precis som den är
- Berättar innehållet
- Dramatiserar läsningen med rösten
- Läser och involverar barnet med frågor och utvikningar anpassade till respektive barn

Läsning i hemmiljö

- Svenska familjer hävdar sig väl i ett internationellt perspektiv när det gäller att erbjuda sina barn en skriftspråksstimulerande hemmiljö. De flesta familjer många barnböcker och föräldrarna läser för sina barn redan i förskoleåldern.
- Andelen familjer med många barnböcker och där de vuxna själva läser regelbundet har minskat vid en jämförelse mellan åren 2001 och 2006.

(Liberg, 2010)

Barnböcker som grund för att diskutera barnkonventionens innehåll

- **Artikel 2** handlar om barns lika värde, skyddet mot diskriminering. Den gäller varje barn utan åtskillnad av något slag.
- Sagan ska levandegöra att vi alla är lika mycket värda även om vi ser annorlunda ut och att många uttalar sig utan att veta tillräckligt.
- **Bok – Sagan om Pricken** (Margaret Rey)
 - Hur kan vi se de fördomar vi har utan att föra dem vidare?
 - Att alla är viktiga, att alla är lika mycket värda förstår alla barn.
 - Prata om att olika sätt att tänka och vara är berikande för alla och att man har rätt att vara olika.
- **Frågor till barnen**
 - *Hur tror du Lill-Vit kände sig?*
 - *Vad är likadant på dig och mig? Vad är olika? Är det bra?*
 - *Hur skulle det vara om alla var lika?*

(Jag har rätt lovar FN, Bäckström m fl, 1995)

Barnböcker som grund för att diskutera barnkonventionens innehåll

- **Artikel 31** handlar om barns rätt till lek, vila, fritid och kulturella aktiviteter.
- Bok - Askungen, folksaga
- Sagan levandegör alla barns rätt till fritid och rekreation och att man inte får göra så att barn inte får ha någon fritid och göra det som de vill
- Det är viktigt med lek och fritid, för i leken och i fritidsaktiviteter lär man sig en massa saker.
- **Frågor till barnen:**
 - *Hur kände sig Askungen när hon inte fick gå med på balen?*
 - *Askungen hade aldrig någon fritid när hon fick göra som hon ville: Hur kändes det tror du?*
 - *Får du leka när du vill? När får du inte leka? Varför ska barn hjälpa till, städa och plocka undan de saker som de har lekt med?*
- (Jag har rätt lovar FN, Bäckström m fl, 1995)

Vardagliga situationer kontra diagnos- och bedömningsmaterial

- Skulle diagnos- och bedömningsmaterial kunna bytas ut mot vardagliga situationer där de vuxna medvetet använder tal- och skriftspråk i sammanhang som blir meningsskapande för barnen?
- Där bedömningsaspekten inte är det viktiga utan tillfället för samtal, reflektion och erfarenhetsutbyte mellan den vuxne och barnet är i fokus?
- På båda dessa frågor vill vi svara ja!

Kontinuerlig uppföljning

Språkliga initiativ (ögonkontakt, gestikulerar, babblar)

Språklig kreativitet (skapar egna ord fickla, pärla)

Språkligt samspel (mera farfar, kniva)

Lyssnar

Ordförråd och ordförståelse (beskrivande ord lång/kort, varm/kall, lägesord, ordningstal)

Skriftspråkliga initiativ

Läser visar intresse för läsning

Språklig och fonologisk medvetenhet

Skriftspråklig medvetenhet

(Mellgren & Gustafsson, 2009)

Vad är skriftspråkande?

- Olika kreativa sätt att använda skriftspråket.
- Vad ett barn uttrycker med papper och penna vid ett visst tillfälle ska ses som ett avtryck i tiden av barnets förståelse *just vid en specifik tidpunkt och i ett specifikt sammanhang*

- Sammanhang
- Vuxenstöd
- Övriga kommentarer

Ett lek- och lustfyllt förhållningssätt till barns skriftspråkande

- Stöd barn att utveckla kommunikativa strategier i tal och skrift och förstå samband mellan tal och skrift
- handledning i naturliga sammanhang och lek

Arbetsmetoder för att uppmuntra och utveckla skriftspråkande i förskolan

- samtala med barnet
- läs för barnet - både individuellt och i grupp
- tydliggör skriftens funktion
- skapa en inspirerande textmiljö och material för att skriva och läsa
- uppmuntra och bekräfta barns skrivande
- boksamtal
- textrörlighet
- poesi och språklek
- skyltar, reklam, logotyper osv.
- barns egen kultur
 - leksaker, TV – film, media, dator, spel osv.
 - chat, e-post, sms,
 - musik

